

Anarşizm

Dennis Fox

2014

İçindekiler

Tanım	5
Tarih	6
Geleneksel Tartışmalar	9
Eleştirel Tartışmalar	11
Pratik Uygunluk ve Geleceğe Yönelik Yönelimler	13
Referanslar	16

Anarşizmin dünya görüşü, diğer sosyopolitik hareketlerdeki gibi, insan doğası ile toplumsal düzen arasındaki etkileşime dair varsayımları yansıtır. Özellikle, anarşistler toplum kadar kendilerini de dönüştürmeye çalışırlar. Çoğu anarşist, bireyci ve statükocu yönelimini reddetmenin ötesinde, bir disiplin olarak psikolojiye çok az atıfta bulunsa da eleştirilerini, hedeflerini ve yöntemlerini desteklemek için sıklıkla psikolojik argümanlar kullanırlar. Bu anarşist psikopolitik projenin hem anaakım hem de eleştirel psikologlar arasında çok az etkisi olmuştur, ancak bazıları (örneğin Abraham Maslow, Paul Goodman, Noam Chomsky, Seymour Sarason), radikal terapistler ve psikanalistler (örneğin Wilhelm Reich'in öncülerinden Otto Gross ve somaterapinin yaratıcısı Roberto Freire) gibi, bunu yararlı bulmuştur. Anarşizmin özerklik ve karşılıklılığın (bağımsızlık ve bağlantısallık) kesişimine odaklanması, onu özellikle ana akım sosyal psikolojideki standart konular (örneğin, güç, karar verme, işbirliği/rekabet, itaat/direniş, ikna, ilişkiler) ve dikkat çeken eleştirel konularla (örneğin, ideoloji, öznellik, söylem) bağlantılı hale getirmektedir (Fox, 2011a).

Ana akım medyanın sansasyonel haberleriyle pekiştirilen, halkın anarşizme ya da daha sık biçimde “anarşi” ve “anarşistlere” yönelik olumsuz bakış açısı,

mevcut sosyopolitik yapıların ya da benzerlerinin gerekli ve kaçınılmaz olduğuna dair yaygın varsayımları yansıtmaktadır. Marksizm ya da solun diğer hareketleriyle daha uyumlu olan siyasi ilericiler ve radikaller, hiyerarşi ve siyasi otoriteye duyulan ihtiyaç konusunda genellikle benzer varsayımları paylaşırlar. Anarşizmin bazen birbiriyle tutarsız olan perspektifler yelpazesi de, hareketin ne'liği konusunda kafa karışıklıklarına yol açmaktadır.

Jamie Heckert'in (2010) belirttiği gibi, anarşizmin ekopsikolojiyle ilgisini ele alırken; "Bir gelenek olarak anarşizm hem tartışmalı hem de çeşitlidir. Ana akım anarşistleri "şiddet yanlısı" veya "akılsız haydutlar" olarak temsil ederken, benim deneyimim çok farklı oldu. Anarşizm özgürlük fikri (muhtemelen kapitalizmle daha tutarlı biçimde) bireyci olan insanları kendine çekerken (veya) anarşist alt kültürler ve hareketler sıklıkla maçoluk ve ırkçılık örüntülerinden musdaripken, bu hiyerarşi kalıplarına da (canlı bir gelenek olan hareketin ayrılmaz bir parçası olarak) meydan okunmakta ve dönüştürülmektedir. (s. 20, alıntılar atlanmıştır)."

Son olarak, 2011 yılında Arap Baharı'nın ardından ortaya çıkan, akabinde birçok yöne ve biçime yayılan dünya çapındaki Occupy Wall Street hareketi, anarşizmin güçlü taraflarının yanı sıra birçok zorluğulla da protestocuları ve gözlemcileri tanıştırdı.

Tanım

Anarşizmin tanımları zamanla değişmiş ve son yıllarda giderek daha tartışmalı hale gelmiştir. Bilgisayarımın sözlüğü anarşizmi “tüm hükümetlerin kaldırılmasına ve toplumun güç veya zorlamaya başvurmaksızın gönüllü, işbirliğine dayalı bir temelde örgütlenmesine olan inanç” şeklinde tanımlıyor. Tanım, anarşizmin devlete karşıtlığını vurguluyor ancak kapitalizme karşıtlığı ve daha genel olarak hiyerarşinin çağdaş reddi konusunda sessiz kalıyor. Açıklığa kavuşturmak gerekirse, burada sol anarşizme, onun baskın tarihsel biçimine ve eleştirel psikolojinin kaygılarıyla en alakalı olanına odaklanılmaktadır. Sağda kendini “anarko-kapitalist” olarak tanımlayanlar devlet odaklı bir tanıma tercih etmektedir. Bu konuda daha fazla bilgiyi aşağıda bulabilirsiniz.

Uri Gordon (2008), belirli bir tanımdan ziyade, anarşizmi aynı anda toplumsal hareket, siyasi kültür ve üç tema etrafında toplanan bir fikirler bütünü olarak anlamayı önermektedir: her türlü tahakkümün reddi; “prefiguratif siyaset” (anarşist değerlerin grup faaliyetlerine ve yapılarına dahil edilmesi) içeren bir doğrudan eylem ahlakı; ve çeşitlilik (insanlar, projeler, etkileşimler vb.). Gordon anarşist hedef ve yöntemleri benimseyen pek çok eylemcinin kendilerini anti-otoriter ya da otonom gibi etiketlerle tanımla-

diğına, çünkü “anarşist” kelimesi artık çokça eğilim ve çağrışım içerdiği için terimin yanıltıcı olabileceğine dikkat çekiyor.

Tarih

Anarşizmin tarihi, genellikle terimin etimolojisini Yunanca kökenlerine (çeşitli şekillerde “hükümdarsız” veya “otoritesiz”) dayandırır, bazı Yunan filozofları ve Çinli Taoistler bunu olumlu bir ideal olarak görse de genellikle aşağılayıcı biçimde kullanılır. Bin yıl boyunca hem Avrupa’da hem de Kuzey Amerika’da (örneğin Anabaptistler, Diggers, Rhode Island’ın ilk dönemleri ve Quaker Pennsylvania) devlet kontrolüne alternatifler yaratma çabalarının ardından, anarşizmin modern doğuşu 18. ve 19. yüzyıl Avrupa’sında gerçekleşmiştir. Anarşistler dönemin çeşitli yazarlarının rolünü tartışmakla birlikte, tipik olarak siyasi filozof William Godwin (“ilk anarşist”) ve Pierre-Joseph Proudhon (“kendi kendini ilan eden ilk anarşist”) üzerinde dururlar; Proudhon’un çalışmaları özellikle 1848 ve sonrasındaki devrimler sırasında etkili olmuştur. Proudhon’un bugünün standartlarına göre tutarlı bir anarşist olup olmadığını sorgulayan modern anarşistler, genellikle Karşılıklı Yardımlaşma (1902)

adlı kitabında kapitalist dostu Sosyal-Darwinist kavramları reddeden ve rekabet yerine işbirliğine dayalı bir toplum için gerekçeler sunan Rus zoolog Petr Kropotkin'e atıfta bulunurlar. Genel olarak, "1848 ile 1914 arasındaki yıllar devrimci faaliyetlerle kaynıyordu, ve anarşist mücadeleye dinamizmini ve aciliyet duygusunu vermişti" (Gordon, 2008, s. 29).

Bu devrimci dönemde anarşist kaygılar mülkiyetin kolektifleştirilmesi ve sekiz saatlik iş gününün tesis edilmesinden, kadın hakları ve özgür aşka kadar uzanıyordu. Anarşistler genellikle Marksistlerle birlikte çalışmış; Marksistler ise, merkezi yönetimi ortadan kaldırmak yerine mevcut yöneticilerin yerine yenilerini getirme çabalarını eleştirdikleri için, anarşistleri dışlamışlardır. Anarşist projeler, özellikle Avrupa ve Latin Amerika'daki işçi sendikaları aracılığıyla, en başarılı şekilde Ulusal İşçi Konfederasyonu'nun İspanya İç Savaşı'na kadar önemli bir siyasi güç olduğu İspanya'da devam etti. Yine de 20. yüzyılın ortalarına gelindiğinde anarşizm düşüştü. "Avrupa anarşist hareketinin çoğunun Bolşevik ve Faşist diktatörlükler tarafından fiziksel olarak ortadan kaldırılması ve 1918-21 Amerikan Kızıl Korkusu'nun baskı ve sürgünü, uluslararası hareketi harabeye çevirmişti" (Gordon, 2008, s. 29).

Anarşist enerji 1960'larda yeniden canlandı. 1970'lerde nükleer enerjiye karşı hareket adem-i merkezietçi ve doğrudan eylemci çizgide geliştiğinde daha da tırmandı. İlk nükleer karşıtı doğrudan eylem grubu olan New England Clamshell Alliance'a ve ayrılıkçı bir grup olan Seabrook'ta Doğrudan Eylem Koalisyonu'na aralıklı olarak katılan Murray Bookchin (1971) de dahil olmak üzere birçok örgütçü anarşist yazarları okuyordu. Her iki grup da sahayı işgal ederek New Hampshire'da bir nükleer santral inşa edilmesini engellemeye çalıştı. Hareketin ilkeleri, terminolojisi ve tarzları nükleer karşıtı hareket boyunca yayıldı, 1999'da Seattle'da Dünya Ticaret Örgütü'ne karşı düzenlenen protestonun ateşlediği küreselleşme karşıtı harekete uzandı ve şimdi de İşgal Et hareketine nüfuz etti. Bugün, anarşizmin sayısız eğilimi Food Not Bombs (eski Clamshell aktivistleri tarafından kurulan FNB, protestolarda ve evsizlere ücretsiz yemek dağıtıyor), Anarchist Black Cross (hapishanelerin kaldırılmasını savunuyor), Anarchists Against the Wall (İsrail'in Ayrım Duvarı'na karşı çıkıyor) ve North American Anarchist Studies Network gibi akademik gruplar gibi çeşitli örgütlerde yansıtılıyor.

Bu kısa açıklama siyasi bir hareket olarak anarşizmi vurgulamaktadır, ancak diğer literatürler de konuyla ilgilidir. Kasıtlı ve ütöpik topluluklar, ge-

çici komünlerden İsraili kibbutz hareketine (Horrox, 2009), çeşitli tür ve büyüklükte, genellikle açık veya örtük olarak anarşist olan binden fazla mevcut topluluğa kadar uzun bir geçmişe sahiptir (Fellowship for Intentional Community, 2010). Benzer şekilde, antropologların etkili çalışmaları, atalarımızın insanlık tarihinin büyük bölümünde devletsiz “ilkel anarşiler” içinde yaşadığını vurgulamaktadır (Barclay, 1982). Tarih öncesi toplumların hiyerarşik, adaltsiz, tehlikeli veya başka biçimlerde nahoş olması gerektiğine dair yaygın varsayımlar, aksi yöndeki kanıtlar karşısında uçup gitmektedir.

İnsanların hiyerarşi olmadan birlikte yaşayabileceği ve çalışabileceği yönündeki anarşist hissiyat devletlerin, kentleşmenin, örgütlü dinin ve kanıksadığımız diğer gelişmelerin görece yeni olduğunu ve insanların sıklıkla ana akım normlardan ayrılan topluluklar yarattığını bilmekle güçlenir. Occupy hareketinin “Biz yüzde 99’uz!” sloganının anarşist bir antropolog ve örgütçü olan David Graeber (2007) tarafından ortaya atılması tesadüf olmayabilir.

Geleneksel Tartışmalar

Anarşistler kendi aralarında birçok yönden farklılık gösterirler. Tahakkümün pek çok biçimine karşı

çıkmalarına rağmen tanımlar, kökenler, yöntemler, kapsam ve hedefler konusunda uzun süredir devam eden anlaşmazlıklar sözkonusudur. Anarşist Düşünce Okulları hakkındaki Wikipedia makalesinde mutualizm, anarşist komünizm, anarko-sendikalizm, Hristiyan anarşizmi, anarko-pasifizm, anarko-feminizm, sosyal ekoloji, anarko-primitivizm, ayaklanmacı anarşizm, post-anarşizm ve son olarak “sıfatsız anarşizm” dahil olmak üzere yaklaşık iki düzine eğilim tanımlanmaktadır. Pratik bir mesele olarak, bu farklılıklar ayrı geleneklerden gelen anarşistlerin birlikte çalışmasını genellikle engellemiştir.

Gordon (2008) küreselleşme karşıtı vb. hareketlerdeki anarşist eylemciler arasındaki dört anlaşmazlık alanını vurgulamaktadır: güç dengesizliği ve hiyerarşiye karşı çıkan gruplarda karar alma mekanizmasının doğası; çeşitli mülkiyet yıkımı ve şiddet biçimlerinin kabul edilme derecesi; teknoloji ve medeniyetin diğer özelliklerine karşı tutumlar; ve özellikle Filistin’deki ulusal kurtuluş hareketleriyle anarşist bağlantılar. Anarşist gruplar bu ve diğer farklılıklara karşı çok çeşitli yanıtlar geliştirmişlerdir.

Eleştirel Tartışmalar

Eleştirel psikolojiyle belki de en alakalı olanı, hiyerarşi ve güç dengesizliğini eşitlikçi ve karşılıklı destekleyici alternatiflerle değiştirmeye çalışan soldaki anarşistlerle; siyasal devleti reddettikleri için anarşist olduklarını iddia eden, ancak kapitalizm altında güç ve kaynaklar tek elde toplansa bile bireylerin kendi ekonomik yollarını izlemekte özgür olmaları gerektiğinde ısrar eden sağ bireyciler arasındaki tartışmadır. Bu bireycilik argümanı en güçlü şekilde Amerika Birleşik Devletleri'nde gelişti; buradaki taraftarlar “libertaryan” kelimesini anarşist sol ile olan ilişkisinden koparıp siyasi sağa doğru başarıyla kaydırıldı; bugün anarko kapitalistler ve Libertarian Parti ile ilişkili eğilimlerin üyeleri arasında, Tea Party ve Cumhuriyetçi Parti'nin libertaryan kanadı da dahil olmak üzere kullanılmaktadır. Ayn Rand ve diğer bireyci yazarların etkisi altında olan Amerikalı libertaryanlar sadece hükümet müdahalesine değil aynı zamanda ifade özgürlüğüne, uyuşturucu kullanımına, rıza gösteren yetişkin cinselliğine ve benzeri konulara karşı çıkmaz, ayrıca kapitalizme müdahaleye de karşı dururlar.

Geleneksel sivil özgürlükleri engelsiz serbest piyasa ile eşitleme çabası, bireysel özerkliğin yanı sıra

topluluğun merkezi rolünü vurgulayan anarşizme ters düşmektedir (Fox, 2011a). Karşılıklı yardımlaşma, dayanışma, işbirliği ve daha fazlası – temel anarşist değerlerdir ve bireysellik kadar önemlidir. Anarşistler kendi yollarını yaratmak isteyebilirler, ancak bunu destekleyici bir topluluk içinde yapmayı arzularlar; “topluluk içinde bireyselliğin” (Ritter, 1980) faydalarını ararlar. Anarşist yazarlar uzun süredir bu iki hedef arasındaki gerilimin farkındadır. Emma Goldman bir yüzyıldan da önce “bugün karşımıza çıkan ve yakın gelecekte çözülmesi gereken sorun; kendi olmak ve aynı zamanda diğerleriyle birlikte olmak konusudur, yani tüm insanları derinlemesine hissetmek ve yine de karakteristik özelliklerini korumaktır” (Shukaitis, 2008, s. 12) diye yazmıştır. Ve bugün, Cindy Milstein (2009), anarşizmin “birey ve toplum arasındaki gerilimle sürekli olarak başa çıkan tek siyasi gelenek” olduğunu söylüyor (s. 92). Benlik ve öteki arasındaki gerilim, sadece anarşizmin enerji potansiyelinin değil, aynı zamanda eleştirel psikologların ilgisini çeken birçok hususun da merkezini oluşturur. Sağcı siyasi bireyciler, anarşizmi daha dar biçimde tanımlayarak bu gerilimi endişelerinden çıkarırlar.

Pratik Uygunluk ve Geleceğe Yönelik Yönelimler

Anarşizm sadece statükonun savunucularına meydan okumaz; hiyerarşi, rekabet veya diğer sistemsel kaleleri sağlam bırakıp tek bir toplumsal unsur veya başka bir şeyi dönüştürmeye çalışan ana akım eleştirmenlere de meydan okur. Anarşist olmayan çabalar, sosyal psikolog Seymour Sarason tarafından tanımlanan “anarşist içgörüyü” tipik olarak bir kenara bırakır: devlete güvenmek kişisel özerkliğin azalmasının yanı sıra topluluk duygusunun da azalmasına neden olur. “Yani insanların yaşamları Kafkaesk bürokrasinin kararlarının sonucu olduğu ölçüde, insanlar kök salma duygusunun üzerine inşa edildiği o toplumsal bağlardan ve sorumluluktan daha fazla mahrum kalırlar” (Sarason, 1976/1982, s. 140) demektedir. Anarşistler, hem liberal hem de radikal gündemleri, devlet kontrolünü artıran olgular olarak eleştirirler. İktidardakilerin kimliğini değiştirmenin toplumu iyileştireceği varsayımını reddederek, Paul Goodman’ın “anarşist ilke” tanımını “bariz siyasi sonuçları olan sosyal-psikolojik bir hipotez” (1966/1979, s. 176) olarak uygulamaya koyarak, başka nelerin işe yarayabileceğini görmek için deneyler yaparlar.

Yeni bir akademik alan olarak anarşist çalışmalar, çok azı psikolojiden olsa da, çeşitli disiplinlerden katkılar almaktadır (Amster, Deleon, Fernandez, Nocella, & Shannon, 2009). Marksist psikolojilerin aksine, etkili bir anarşist psikoloji mevcut değildir (Cromby, 2008). Brown (2008) anarşist bir psikolojinin “farklı bir birey modelinden değil, birey ve kolektifin eşzamanlı olarak yeniden düşünülmesinden doğacağını” öne sürmüştür (s. 2). “Aslında böyle bir disiplinler bölünme yaratma düşüncesi bile anarşizme aykırı görünmektedir. Ancak şunu söyleyebiliriz ki anarşist bir psikoloji, nesnesi olarak ‘öznellik’ ya da ‘birey’ yerine ‘yaşamı’ almalıdır” (Brown, 2008, s. 10).

Eleştirel psikologlar önemli bir soruna yardımcı olabilir: Anarşistler, yetişemedikleri ve her zaman nasıl takip edeceklerini bilmedikleri değerlere göre yaşamak isterler. Barclay (1982), “[anarşist niyetli toplulukların] bireysel üyelerinin ... devletin kültürel gelenekleri ve değerleri içinde yetiştiklerini ve bunların zararlı etkilerinden kendilerini kurtarmakta büyük güçlük çektiklerini” belirtmiştir (s. 103). Siyasal ve kişisel arasındaki gerilimi ele alırken, Milstein (2009) “dengeyi bulmak için sürekli bir mücadele olacağını” kabul eder (s. 15). Anarşistler de “ırkçı, cinsiyetçi, yaşçı veya homofobik davranış dinamikleri”ni deneyimler (Gordon, 2008, s. 52). Ancak dünyayla

birlikte kendilerini de değiştirmenin zorluğunu fark etseler de, anarşistler bazen siyasi çabalarını engelleyen ve ondan kaynaklanan kişisel ve kişilerarası karmaşıklıkları çözme yollarını her zaman keşfetmemişlerdir (Fox, 2011a).

Bu karmaşıklıkların bazıları İşgal Hareketi'nde açıkça görülebilir. Çoğu katılımcı ve hareket açıkça anarşist değil; ancak hareketin normları ve tarzları anarşist eylemcilerin etkisini yansıtır, ve tartişmasız şekilde anarşist etiketinden ayrılrsa da anarşist değerlerin soldaki genel çekiciliğini gösterir (Fox, 2011b). Yatay demokrasi, resmi liderlerin atanmasının reddi, Genel Meclisler ve diğer anlaşma veya uzlaşma arayışı içeren karar alma biçimleri, alan işgalleri ve devlet izni almadan gerçekleştirilen yürüyüşler gibi doğrudan eylemler, gıda, giysi ve barınakların ücretsiz dağıtımını, gönüllü emeğe güven- tüm bunlar doğrudan anarşist teori ve pratikten gelmiştir. Anarşist topluluğun eylemsel deneyleri olarak İşgal Et alanları, gelecekte yaşamayı umduğumuz biçimde bugünden hareket eden prefiguratif siyaseti örneklemiştir. Bu alanlar etkileyici başarılarının yanı sıra kaçınılmaz zorlukları da gösterdi, bunların bazıları anarşistler ile anarşist olmayanlar arasındaki gergin etki-leşimlerde yansımaktadır. Ancak kamuoyu ilgisi genellikle sınırları zorlayan maskeli anarşistlere odaklansa da, birçok İşgal katılımcısı anarşist ilkeleri sa-

hada uygulamanın yollarını öğrenmiş ve anarşistleri yapıcı katılımcılar olarak görmüştür. Sonuç olarak, Occupy genişlemeye devam etse ya da dağılsa da, anarşizm kendi başına bir hareket olarak muhtemelen büyüyecektir.

Referanslar

Amster, R., Deleon, A., Fernandez, L., Nocella, A. J., & Shannon, D. (Eds.). (2009). *Contemporary Anarchist Studies: An Introductory Anthology of Anarchy in the Academy*. New York: Routledge.

Barclay, H. B. (1982). *People Without Government: An Anthropology of Anarchism*. London: Kahn.

Bookchin, M. (1971). *Post-scarcity Anarchism*. Palo Alto, CA: Ramparts.

Brown, S. D. (2008). The thought of immanence and the possibility of an anarchist psychology. In *Possibilities for An Anarchist Psychology*, panel at First Anarchist Studies Network Conference, Loughborough, UK.

Cromby, J. (2008). Political psychologies and possibilities. In *Possibilities for An Anarchist Psychology*, panel at First Anarchist Studies Network Conference, Loughborough, UK.

<http://www.anarchist-studies-network.org.uk/docume>

Fellowship for Intentional Community. (2010). Communities Directory. Rutledge, MO: Author.

Fox, D. (2011a). Anarchism and psychology. *Theory in Action*, 4, 31-48. doi:10.3798/tia.1937-0237.11029.

Fox, D. (2011b). Reflections on Occupying. *Journal for Social Action in Counseling and Psychology*, 3, 129-137.

Goodman, P. (1979). Reflections on the anarchist principle. In T. Stoehr (Ed.), *Drawing the line: The political essays of Paul Goodman* (pp. 176-177). New York: Dutton. (Original work published 1966)

Gordon, U. (2008). *Anarchy Alive! Anti-Authoritarian Politics from Practice to Theory*. London: Pluto Press.

Graeber, D. (2007). *Possibilities: Essays on Hierarchy, Rebellion, and Desire*. Oakland, CA: AK Press.

Hamilton, A. (2008). *Anarchism and the Psychology of Motivation*. Retrieved December 24, 2010, from <http://www.linchpin.ca/content/Miscellaneous/Anarch>

Heckert, J. (2010). Anarchist roots & routes. *European Journal of Ecopsychology*, 1.

Horrox, J. (2009). *A Living Revolution: Anarchism in the Kibbutz Movement*. Oakland, CA: AK Press.

- Kropotkin, P. (1902/1955). *Mutual Aid: A Factor of Evolution*. Boston: Extending Horizons.
- Milstein, C. (2009). *Anarchism and Its Aspirations*. Oakland, CA: AK Press.
- Ritter, A. (1980). *Anarchism: A Theoretical Analysis*. Cambridge, England: Cambridge University Press.
- Sarason, S. B. (1982). Community psychology and the anarchist insight. In S. B. Sarason (Ed.), *Psychology and Social Action: Selected Papers* (pp. 135-149). New York: Praeger. (Original work published 1976)
- Shukaitis, S. (2008). Questions for affective resistance. In *Possibilities for An Anarchist Psychology*, panel at First Anarchist Studies Network Conference, Loughborough, UK.

Anarşist Kütüphane

Dennis Fox
Anarşizm
2014

28.08.2023 tarihinde şuradan alındı:
sentez fikir.wordpress.com
Çeviri: N. Toygar Ateş
İngilizce Aslı: Anarchism

tr.anarchistlibraries.net